

Vad krävs för en lyckad revolution?

Av Joakim Löf

TVÅHUNDRA ÅR efter den franska revolutionen svepte återigen förändringarnas vindar över Europa. Men kommer 1989 års revolutioner att misslyckas och urarta som revolutioner gjort så många gånger tidigare? Eller annorlunda uttryckt: vad skulle kunna göra att revolutionerna lyckas?

Det är inga enkla frågor. Men Ralf Dahrendorf, tysk liberal och sociologiprofessor som varit rektor för framstående brittiska universitet, EG-kommissionär och numera är lord i det brittiska överhuset, gör i boken *Efter 1989. Moral, revolution och det civila samhället*

ett försök att skriva den moderna demokratiska revolutionens konstitution.

Dahrendorf gör heller inga anspråk på att ge enkla svar. Resonemangen om Europa efter Sovjetväldets fall knyts an till problem och möjligheter som samhällsvetenskapen står inför.

Den politiska idédebattens begrepp och nyanser hanteras med stor precision. Dahrendorfs tvärvetenskapliga bildning och breda erfarenhet visar sig i hans betoning av att sanningen ligger någonstans i det komplexa samspelet mellan ekonomi, politik och sociologi. Han ställer en rad viktiga frågor och lyfter

upp läsaren istället för att som sker i mycket av dagspolitikens retorik skapa konflikter genom slagord och ideologiska floskler. Dessa tankar i centrala ämnen fångar en stor föreläsares förmåga att förmedla sitt budskap.

DET CIVILA SAMHÄLLET

Det ämne som de flesta texterna kretsar kring är det civila samhället och betydelsen av detta för att förstå de problem som uppkommit med att bygga de nya demokratier efter den totalitära erfarenheten. Stora risker uppkommer när för-

”För östra Europa är problemet att det civila samhället är svagt efter Sovjetväldets förtryck och...

hoppningar om politiska och ekonomiska framsteg inte uppfylls, däribland en återgång till autokratiska ledare, en splittrande nationalism och en oförmåga att fullfölja de ekonomiska reformerna.

Samtidigt pekar Dahrendorf på hur de grupper, föreningar och samfund av frivilligt samarbete medborgare som utgör det civila samhället kan bli grunden för övergången

till ett öppet demokratiskt samhälle. För östra Europa är problemet att det civila samhället är svagt efter Sovjetväldets förtryck och inte erbjuder de djupa band och den mening som förankrar frihetens och öppenhetens institutioner.

KRITISK TILL THATCHER

Dahrendorf döljer inte sin misstro mot Thatchererans politik och idéer. Margaret Thatcher hade utan tvivel vissa dogmatiska drag, men att kalla hennes politik ”demokratiskt auktoritär” är inte rättvisande.

Det går inte heller att förneka att thatcherismen innebar ett uppsving både för ekonomin och det civila samhället i Storbritannien. Att skriva att ”kapitalisternas nya ekonomism är inte mindre oliberal än marxisternas gamla ekonomism” är faktiskt att ha liten respekt för sanningen.

Som svensk liberal saknar man även en beskrivning av hur det civila samhället kan skadas av en välfärdsstats expansion.

Dahrendorfs liberalism är balanserad, men den tenderar att över-skatta det offentligas, och unders-

katta det privatas, betydelse för det civila samhällets styrka.

...inte erbjuder de djupa band och den mening som förankrar frihetens och öppenhetens institutioner.”

Dessa markeringar mot höger innebär att den tyskfödde lorden för ovanlighetens skull sänker sig till en lägre debattnivå än vanligt. I den politiska debatten är det en vanlig strategi att angrä-

pa en ytlig, förenklad bild av motståndarens idéer samtidigt som man framhäver sina egna förtjänster. När sedan svaret håller samma nivå omöjliggörs effektivt en rationell debatt.

En ytlig konservatism kan bestå av ryggradsförankrade fördomar och en misstro mot människans förmåga. En banal socialism förfaller lätt till missunsamhet, konspirationsteorier och ett förakt för framgång. På samma sätt kan en ytlig liberalism bli en naiv tro på tillväxt och utveckling och en nonchalans för hur människor fungerar i verkligheten.

LIBERAL TRADITION

Dahrendorfs politiska åskådning är på det hela taget allt annat än ytlig. Den övertygelse och insikt som möter läsaren är i själva verket en fortsättning på den starka liberala tradition som stammar från tänkare som John Locke, Adam Smith och John Stuart Mill. Två huvudingredienser är viktiga att framhäva: förståelsen för hur marknadsekonomis processer skapar frihet och välbefinnande, och insikten om att ett starkt civilt samhälle är nödvändigt för att friheten skall ges ett meningsfullt innehåll.

Ett exempel på detta är Dahrendorfs resonemang om de östeuropeiska staternas utveckling efter Sovjetunionens kollaps. De marknads-ekonomiska reformerna i sig är inte skadliga som många påstår, de skapar i längden välbefinnande och större möjligheter för alla. Problemet är istället att de ekonomiska omställningarna åtföljs av oro och alienation, som kan framkalla reaktioner alltifrån stoppade reformer till en inskränkt nationalism eller en misstro mot demokratin. Vad som krävs för att revolutionerna skall lyckas är vad Durkheim kallade organisk solidaritet, Habermas konstitutionell

patriotism och den liberala traditionen ett civilt samhälle.

Det civila samhället fyller här två värdefulla funktioner. För det första är dess grupper och kontaktnät en oberoende källa för att lösa ekonomiska, sociala och personliga problem i livet. Frestelsen att ropa efter statliga åtgärder för att undvika våra ekonomiska omställningar reduceras därmed kraftigt. För det andra förankras de frihetliga demokratiska värderingarna genom ideell verksamhet och det öppna samhällets institutioner får ett omistligt stöd underifrån. På så vis motiveras medborgarna att verka inom systemet och inte stödja auktoritära ledare eller rörelser som använder våld trots

”En ytlig konservatism kan bestå av ryggradsförankrade fördomar och en misstro mot människans förmåga.

En banal socialism förfaller lätt till missunsamhet, konspirationsteorier och ett förakt för framgång.”

en svår politisk eller ekonomisk situation. Människor accepterar oftast inte en hel samhällsordning endast med förnuftet, de kräver dessutom värden och gemenskap för att respektera och identifiera sig med en demokratisk rättsstat. Från USA:s och Storbritanniens särskilda styrka på detta område till länderna i östra Europa framstår denna dimension som central för förståelsen av vilka länder som kommer att lyckas, ekonomiskt och moraliskt, på 2000-talet.

ÖPPET EUROPA

De två sista föreläsningarna behandlar EU:s utveckling och problem.

Dahrendorf berättar om hur han under sin tid som EG-kommissionär i början av 70-talet under pseudonym skrev starkt kritiska artiklar i Die Zeit mot EG:s centralism och bristande öppenhet. Den kritiska inställningen mot EU-institutionernas brister och problem lever kvar på 90-talet, samtidigt som han fortfarande är entusiastisk för Europa-tanken om fred och frihet. Dahrendorf ser ett begränsat och reformerat EU som främjar frihandel, öppenhet och mänskliga rättigheter som ett ideal.

Det är lätt att instämma i tanken att EU borde flytta fokus från inre regleringar och bidrag till att främja demokratiseringen i östra Europa. Föreläsningarna är från åren 1990 till 1996 och varningarna för misslyckanden i öst har tyvärr visat sig högst befogade, särskilt i före detta Jugoslavien och Ryssland. Ralf Dahrendorf manar

till eftertanke om hur mycket som står på spel och vad som kan gå fel, och erbjuder insikt om mycket av det som krävs för att frihetens och öppenhetens samhälle skall kunna växa fram i hela Europa. Det civila samhällets betydelse är en av de viktigaste lärdomarna

för alla som bryr sig om Europas öde efter 1989.

Joakim Löf (joakim.lof@swipnet.se) är frilansskribent och studerar psykologi.

Författare: Ralf Dahrendorf
Titel: Efter 1989. Moral, revolution och det civila samhället
Förlag: SNS, 1999